

Barn med foreldre i fengsel

• Av barnevernspedagog Kjersti Holden og kriminolog Anne Berit Sandvik

Når mor eller far begår lovbrudd og fengsles kan det få store konsekvenser for barna. Hvordan kan barnas daglige omsorgspersoner best støtte og hjelpe barna?

I løpet av et år opplever mellom 6000 og 9000 barn at foreldre kommer i fengsel. I tillegg er det mange barn som opplever at søsken, besteforeldre eller andre som står dem nær, fengsles. Noen barn med fengslede foreldre bor i fosterhjem. Det kan være de allerede bodde i fosterhjem da biologisk mor eller far ble fengslet, eller de ble plassert i fosterhjem som følge av fengslingen. Bor barnet i fosterhjem, er det fosterforeldrene som har ansvar for å ivareta barnet og eventuelt bidra til at barnet får opprettholdt kontakten med mor eller far i fengsel. Fosterfamilier berørt av fengsling har derfor noen spesielle utfordringer.

Gjennom vårt arbeid i Foreningen for Fangers Pårørende (FFP) møter vi mange barn og familier berørt av fengsling. Både foreldre og ansatte i barnevernet, og hjelpeapparatet for øvrig, kontakter oss med spørsmål og problemstillinger knyttet til barnas situasjon. Vår erfaring er at både barnas

omsorgspersoner og hjelpeapparatet har behov for mer kunnskap om kriminalomsorgen, og om hvordan fengsling påvirker barn.

Vi vil i denne artikkelen si noe om hvilke konsekvenser fengsling av foreldre eller andre nære kan ha for barn. Hvilke utfordringer kan barna møte – følelsesmessig, i forhold til omgivelsene, og i møte med kriminalomsorgen? Hvordan kan fosterforeldre støtte barna og møte deres behov?

Barns reaksjoner på fengsling

Hvordan barn opplever fengslingen avhenger av ulike faktorer. Hva barnet blir fortalt, hvilke reaksjoner det møter fra andre og hvilken støtte det har rundt seg er viktig for hvordan barnet opplever situasjonen. Barnets relasjon til den fengslede, barnets alder og modenhet, type kriminalitet og lengde på dommen, er faktorer som har betydning. Om barnet bodde i fosterhjem allerede før fengslingen, eller plasseres som en følge av fengslingen, vil selvsagt også ha betydning.

Når foreldre kommer i fengsel kan barn reagere med mange følelser samtidig, som sorg, sinne, savn, skyldfølelse og redsel. Noen føler også lettelse, for eksempel der barnets hverdag har vært preget av uro eller vold. Foresatte som svarte på spørsmål om barnas situasjon i en landsomfattende undersøkelse av pårørendes helse og livskvalitet, svarte at barna hadde fått ulike reaksjoner (FFP 2007). Over 2/3 av barna var preget av at de var triste og lei seg, og 16 prosent var plaget med angst. Flere hadde også hode- og nakkesmerter, søvnproblemer, redusert matlyst og magesmerter. Mange viste atferdsendringer som er typiske for barn i krisesituasjoner. Noen ble stille og innesluttet, andre lett oppspilte eller aggressive og havnet lett i konflikter. Dette er reaksjoner som kan skape vansker for barna både sosialt og i forhold til skole og læring. Av barna

som hadde mor eller far i fengsel, hadde 44 prosent fått dårligere helse.

Det kan være ulike grunner til at barn får atferdsendringer eller psykosomatiske reaksjoner. Noen har opplevd traumatiske ting i forbindelse med lovbrudd eller fengsling. Barn kan også reagere på grunn av at de får så lite kontakt med den fengslede, og de kan være bekymret for ham eller henne. Også omsorgssituasjonen til barnet før fengslingen kan ha betydning for hvordan det håndterer situasjonen. En plassering i fosterhjem vil selvfølgelig innebære en stor endring i barnets livssituasjon, noe som i seg selv kan føre til reaksjoner. I tillegg til å tilpasse seg en ny situasjon, skal barnet også håndtere opplevelser, følelser og bekymring knyttet til forhold ved de biologiske foreldrenes situasjon. Mangel på god informasjon om det som skjer kan gjøre barnet utrygt.

Behov for å forstå hva som skjer

Mange omsorgspersoner lurer på om de skal fortelle barnet om lovbrudd og fengslingen, og hva de bør si. Det finnes ingen enkel oppskrift på hva man skal si til barn når en som står dem nær blir fengslet, men det er viktig at barnet blir forklart om fengslingen på en forståelig og god måte. Omsorgspersonene må vurdere hvordan de best kan snakke med barnet om fengslingen, og ta hensyn til barnets modenhet, lengde på dommen og hva slags handling

Om forfatterne

• **Kjersti Holden** er barnevernspedagog og har siden 2004 vært ansatt som rådgiver i Foreningen for Fangers Pårørende (FFP). Hun har hovedansvar for organisasjonens tilbud for barn og unge gjennom FFP Ung.

• **Anne Berit Sandvik** er cand. polit. med hovedfag i kriminologi. Hun har siden 2005 vært ansatt som prosjektkoordinator i Foreningen for Fangers Pårørende (FFP). Hun jobber blant annet med informasjons- og forskningsarbeid.

forelderen er dømt for, samt hvilket forhold barnet har til den fengslede forelderen.

Det er ikke alltid den innsatte og barnets daglige omsorgspersoner er enige i hva de skal fortelle barnet, men det er viktig at barnet ikke får ulike forklaringer. De voksne rundt barnet bør snakke sammen og bli enige om hvordan de best kan forklare situasjonen.

Barn har behov for å forstå det som skjer rundt dem. Hva har skjedd og hvorfor? Små barn lurer gjerne på om alle som sitter i fengsel er tyver og har jernkule lenket til foten. Ungdommer kan være redde for at den fengslede forelderen blir mishandlet eller sjikanert som i amerikanske filmer. Når barnets omsorgspersoner er åpne og snakker om situasjonen og hva som har skjedd, viser de barnet at det er lov å snakke om det som oppleves vanskelig. Barnet trenger ikke nødvendigvis å få alle detaljer, men får det anledning til å spørre om alt det lurer på, kan dette hindre utvikling av skremmende fantasier rundt det som har skjedd. Barns fantasier er ofte mer dramatiske enn virkeligheten.

Hvis barnet ikke blir fortalt om fengslingen, men senere får vite om det, kan det føle seg lurte og få problemer med å stole på sine nærmeste. Det er også lettere å opprettholde kontakten mellom barnet og den innsatte hvis barnet vet om fengslingen. Det å få vite hva som har skjedd kan gi barnet trygghet, og kan være en styrke i møte med omgivelsene.

Mange barn er bekymret for foreldrene sine. Noen barn levde før fengslingen i en situasjon der de kom i en omsorgsposisjon i forhold til sine foreldre. Dette kan være vanskelig å gi slipp på. Informasjon om hvordan foreldrene har det, kan bidra til å dempe bekymring. Barnet trenger å bli fortalt at mor eller far får mat, har en seng å sove i, mennesker å snakke med, og at mor eller far går på skole eller arbeider i fengselet om dagen.

Når barn mister kontakt med foreldre på grunn av fengsling, kan de føle seg forsømt og bli usikre på om forelderen fortsatt bryr seg om dem. Hvis barnet får vite at årsaken til mangelen på vanlig

kontakt ikke er at forelderen ikke vil og ikke bryr seg om barnet, men på grunn av begrensningene fengselet setter, kan dette gjøre situasjonen bedre. Barn trenger å få vite at forelderen fortsatt er glad i dem selv om han eller hun sitter i fengsel.

Ikke barnet sin skyld

Barn kan føle skyld for at foreldre har kommet i fengsel. Et barn kan tenke: «Fordi jeg var slem, ble pappa så sint at han gjorde noe forbudt og kom i fengsel». Et barn kan også bli redd for at det selv kan komme i fengsel hvis det gjør noe galt. Det er viktig å snakke med barnet om disse tankene, og gi det hjelp til å legge fra seg ansvaret.

Barnet kan ha mange motstridende følelser i forhold til forelderen og handlingen han eller hun har begått, og kan trenge hjelp til å skille mellom handling og person. Selv om forelderen har gjort noe galt, kan barnet fortsatt være glad i forelderen. Det er normalt å ha ulike

Fakta

Foreningen for Fangers Pårørende (FFP)

FFP er en selvstendig organisasjon som arbeider for å synliggjøre og bedre situasjonen for pårørende. FFP gir råd og støtte til pårørende over hele landet gjennom telefon, e-post og våre hjemmesider www.ffp.no og www.ffp.no/ung.

FFP har hovedkontor i Oslo. Her tilbyr vi individuelle samtaler og familiesamtaler, aktuelle møter, kulturtilbud og andre aktiviteter. Vi arbeider for å gi tilbud til pårørende også andre steder i landet.

FFP har egne tilbud til barn og unge gjennom FFP Ung. Andre sentrale oppgaver er prosjekt- og informasjonsarbeid og påvirkningsarbeid overfor kriminalomsorgen og myndighetene forøvrig.

FFP har utviklet følgende informasjonsmaterieill:

- Utenfor muren – en håndbok for deg som er pårørende
- Lisa besøker pappa i fengsel
- Informasjonshefte om barn som har mor eller far i fengsel
- Er du mamma eller pappa og sitter i fengsel? Et hefte til deg som er forelder på avstand

Ta kontakt med FFP så sender vi deg informasjonsmaterieill!

følelser, og det er lov å være både sint på, og glad i noen, samtidig.

I møte med omgivelsene

Det er mange fordommer mot pårørende til straffedømte, og fengsling av et familiemedlem er tabubelagt. Barnet kan oppleve å bli stigmatisert og utsatt for ekstra belastninger i møte med omgivelsene, både på grunn av fengsling og på grunn av at de bor i fosterhjem. Når barnet vet hva som har skjedd, kan det være lettere å svare for seg hvis noen stiller spørsmål. Det er lurt å forberede barnet på at det kan få spørsmål og kommentarer fra andre. Kanskje noen kommer til å si dumme ting? Det kan være nyttig at barnet får hjelp til å øve inn noen setninger som det kan si hvis noen spør. Dette kan gjøre at barnet kjenner seg tryggere, og det kan bidra til å forhindre mobbing. I likhet med andre barn i vanskelige livssituasjoner, er barnet mye bedre rustet til å takle utfordringene hvis det er forberedt på de utfordringer som kan møte det. Det kan også hjelpe at barnet er trygg på at det ikke har skyld i den situasjonen det er i.

Det kan ha stor betydning å involvere ansatte i barnehage eller skole i barnets situasjon. Mennesker som omgås barnet i det daglige kan være viktige ressurspersoner for barnet. Når de kjenner situasjonen kan de være ekstra oppmerksom på barnet, og kan følge med i forhold til om barnet har det vanskelig eller blir mobbet. Det kan oppleves trygt for barnet å vite at noen i barnehagen eller på skolen kjenner til situasjonen.

Barn på besøk i fengsel

Fengsel er en ukjent og fremmed verden for barn. Mange omsorgspersoner er usikre på om det er riktig at barnet drar på besøk i fengsel, og er redd for at besøk i fengsel kan skade barn. Hvordan vil barnet reagere på høye murer og låste dører? Hvordan vil det reagere på å treffe mor eller far under slike forhold? Selv om flere fengsler har gjort mye for å legge forholdene bedre til rette for barn på besøk i fengsel, er besøksforholdene fremdeles lite barnevennlige i mange fengsler, spesielt fengsler med høyere sikkerhetsnivå.

Likevel er FFPs erfaring at det i de aller fleste tilfellene er best for barn å opprettholde kontakten med foreldrene. Selvfølgelig

vil det være unntak der barnevernet har vurdert det slik at det ikke er til barnets beste å ha kontakt med mor eller far. Men i de fleste tilfellene kan det å opprettholde kontakten ha stor verdi både på kort og lang sikt. Dette kan gjøres både gjennom brev, telefon eller besøk, og etter hvert også ved permisjoner. Det å få komme på besøk og få se hvordan mor eller far har det, kan gjøre barnet tryggere på at forelderen har det greit i fengselet. Hvis barnet er godt forberedt, trenger ikke møtet med fengselet å oppleves så skremmende. Barnets forestillinger om hvordan det er i fengselet kan ofte være verre enn det er i virkeligheten.

Forbered barnet

Hvis barnet skal på besøk i fengsel, er det viktig at det er forberedt slik at møtet med fengselet blir best mulig. Det er viktig at barnet følges av noen det er trygg på. De fleste fengsler tillater ikke at barn under 18 år kommer på besøk alene.

Før besøk kan man kontakte fengselet for å få vite hvordan besøksrommet er utstyrt og hvilke kontrolltiltak som vil bli gjennomført ved besøket. Barnets omsorgspersoner bør forberede barnet ved å beskrive veien inn til besøksrommet. Fortell at man må ringe på porten og gå gjennom flere låste dører, og at de ansatte har uniform. Fortell også barnet at kontrollen er der for at det skal være trygt for alle som er i fengselet. Forbered barnet på at når besøkstida er slutt, må barnet si «hadet» og reise hjem.

Fengslene er forpliktet til å tilrettelegge for at besøk av barn kan skje på en skånsom måte. Det bør være leker og spill til barn i ulike alder i besøksavdelingene. Dette følges fremdeles opp i varierende grad i ulike fengsler, men det har skjedd en bedring de siste årene. Kriminalomsorgen har fått større fokus på barns behov, og flere fengsler har nå også besøksleiligheter. I besøksleiligheten kan familien være sammen over lengre tid enn et ordinært besøk, de kan lage mat sammen, spille spill og leke, og rammene rundt besøket er mye bedre enn for et ordinært besøk.

Spesielle utfordringer i fosterhjem

En fosterhjemsplasing innebærer en stor forandring både i barnets og fosterfamiliens liv. Det er naturlig at fosterforeldres fokus først og fremst er å skape en trygg og

god hverdag for barnet i en ny familiesetting. For barnet kan fokuset være et annet sted. Barnet kan være preget av fengslingen og tanker omkring den, uten at det deler disse tankene med menneskene rundt seg.

Barnet kan være spesielt sårbart i forhold til hvordan fosterforeldre ser på den fengslede forelderen. Barnet kan føle at det må forsvare forelderen fordi det tror at andre ser ned på eller tenker negativt om mor eller far. Lovbrudd og fengsling kan føre til mange tanker hos barnet, og det kan være vanskelig å forholde seg til det forelderen har gjort som førte til fengsling og eventuelt til fosterhjemsplasing. Noen barn kan reagere ved å ta avstand fra, eller ved å idyllisere, forelderen. Dette kan være måter å prøve å mestre situasjonen på følelsesmessig.

Det å knytte seg til andre personer i denne sårbare situasjonen kan være svært vanskelig. Barnet kan føle seg ensom med sine tanker, men kan oppleve det illojalt å skulle snakke med andre om den fengslede forelderen, kanskje spesielt med fosterforeldrene.

Noen barn bor allerede i fosterhjem når foreldre kommer i fengsel. I disse tilfellene slipper barna store omstillinger i sin hverdag. Det kan likevel ha behov for informasjon og hjelp til å håndtere situasjonen.

Informasjon og fellesskap med andre

FFPs erfaring er at det kan være til stor hjelp, både for barn og voksne, å snakke med noen som har kunnskap om fengsling og om barns reaksjoner. Det kan hjelpe barnet til å forstå det som skjer og til å akseptere og håndtere egne reaksjoner.

For mange barn oppleves det verdifullt å møte andre med liknende erfaringer. Gjennom FFP Ung, FFPs barne- og ungdomstilbud, kan barn og unge møte andre barn og unge, enten gjennom aktiviteter hos FFP, eller via forumet på FFP Ungs hjemmeside. På hjemmesiden finner de også informasjon om fengsling og barns situasjon, og de kan selv ringe inn eller sende e-post.

Bare det å vite at det finnes flere tusen barn som har liknende erfaringer, kan hjelpe barnet til å føle seg mindre alene i sin situasjon. Barn med foreldre i fengsel er nødt til å håndtere noen utfordringer. Gjennom informasjon og en trygg omsorgsbasis som er oppmerksom på barnets behov, kan barnet stå bedre rustet til å takle de utfordringene det møter.

